

**Iran: evoluții postelectorale
(17-29 iunie 2009)****Laura Sitaru**

Iran election: how a week of protest has changed Islamic state for ever este unul dintre titlurile cu care *The Washington Post* își deschide dosarul iranian din ediția sa de duminică, 28 iunie 2009. Despre schimbare vorbesc laolaltă analiștii străini surprinși de amploarea și durata protestelor opoziției iraniene, care a continuat să conteste în stradă victoria lui Mahmoud Ahmadinejad cu aproximativ 63% din voturile exprimate la alegerile prezidențiale din 12 iunie, precum și comunitatea internațională prin vocile ei cele mai reprezentative, care au condamnat răspunsul violent al autorităților de la Teheran la demonstrațiile opoziției. Concomitent cu reacțiile internaționale de condamnare, fie că vin dinspre Washington sau Uniunea Europeană, se conturează un răspuns oficial tot mai ferm al Iranului, care avertizează Occidentul să nu intervină în politica internă a Iranului. Declarațiile lui Mahmoud Ahmadinejad¹ și avertismentele lansate către administrația americană de a nu repeta față de Iran politica lui George W. Bush sunt dublate de limbajul diplomatic al președintelui parlamentului iranian, Ali Larijani care, aflat în vizită în Algeria, a făcut apel către Occident pentru respectarea vieții democratice din Iran, arătând că Iranul nu este nici Irak, nici Afganistan. Viața politică în Iran este un amestec de democrație cu valori islamice, a încercat să explice Larijani, cunoscut pe scena internațională din perioada când era responsabil cu administrarea dosarului nuclear.

Comentatori politici din întreaga lume se preocupă de ceea ce se întâmplă în Iran în perioada care a urmat alegerilor prezidențiale din 12 iunie, încercând să explice

¹ Vizitând o platformă industrială din sudul țării, Ahmadinejad, în tonalitatea obișnuită, și-a reluat discursul acuzator la adresa Occidentului, afirmând răspicat că Iranul intenționează să-și înăsprească atitudinea față de Vest, criticând în mod special poziția președintelui american, dar și a liderilor europeni, pentru afrontul adus poporului iranian, prin intervenția în treburile sale interne. *O să vă facem să vă căiți și să vă fie rușine de ceea ce ați făcut*, a clamat președintele ales al Iranului; cf. *al-Jazira.net*, ediția electronică din 27 iunie 2009

substratul evenimentelor care populează ecranele televizoarelor și prima pagină a ziarelor. Astfel, actuala criză care-i opune pe reformatori conservatorilor este explicată de comentarii arabi prin reacția unei părți a clasei politice iraniene la creșterea excesivă a controlului exercitat de ghidul suprem, ayyatolahul Khamenei, printr-un sistem de instituții paralel cu cel al statului, care a dezechilibrat mecanismul tradițional al vieții politice a țării. Situația durează de multă vreme, poate chiar începând cu anul 1989², iar încercările reformatorilor de a reechilibra balanța de putere a eșuat sistematic, mai întâi cu președintele Mohammed Khatami³, împiedicat în a-și aplica planul de reforme, apoi cu înfrângerea lui Rafsanjani, la prezidențialele din 2005 în fața lui Ahmadinejad, iar acum, la a treia încercare, cu Mir Hosein Musavi.

Ultimele alegeri prezidențiale au adus Iranul într-un impas politic care pare să depășească cadrul luptei între reformatori și conservatori, sunt de părere o serie de comentarii lovind în chiar esența republicii islamice. Referirea vizează cu deosebire intervenția ghidului suprem⁴ în lupta politică, atât prin afișarea unui *parti pris* clar în favoarea unuia dintre candidați, cât și prin cererea opririi imediate a manifestațiilor de protest organizate de opoziția perdantă. După intervenția ghidului suprem, o nesupunere față de recomandările acestuia nu mai înseamnă doar o altă orientare politică, ci echivalează cu o deviere religioasă, cu o punere în discuție a însuși sistemului politic iranian actual. Pare tot mai clar că evenimentele politice în desfășurare nu l-au lăsat indiferent pe ghidul suprem, până acolo încât Ali Khamenei a devenit unul dintre jucătorii activi ai scenei politice iraniene. Prețul acestei ieșiri a lui Khamenei este o pierdere de credibilitate a ayyatolahului, semnul acestei transformări constând în faptul că aceia care pun la îndoială autoritatea divină a cuvântului său nu sunt dintre rândurile curenților liberale sau de stânga, ci chiar dintre ideologiile principali ai revoluției islamice.

Ceea ce se întâmplă în Iran, crede unul dintre editorialiștii cotidianului arab *Orientul Mijlociu*⁵, nu este altceva decât ieșirea la suprafață a controversatei relații dintre religios și politic: simpla punere la îndoială a autorității de inspirație divină a ayyatolahului Khamenei, unul dintre principiile fondatoare ale Republicii Islamice Iraniene, seamănă cu o nouă revoluție care își revendică legitimitatea de la puterea

² Anul morții ayyatolahului Khomeini, liderul revoluției islamice iraniene din 1979.

³ Președinte al Iranului între (1997-2001 și 2001-2005)

⁴ În timpul predicii de vineri (26 iunie 2009), ținută în moscheea centrală din Teheran.

⁵ *Ash-Sharq Al-Awsat*, în ediția din 28 iunie 2009

urnelor. Iranul de astăzi poate deveni un model pentru alte societăți din Orientul musulman care suferă de aceleași probleme, crede același editorialist. Într-o linie similară se înscrie și întrebarea Monei Eltahawi⁶ din *The Washington Post: Do you hear the silence from the Arab world over events in Iran?*, care remarcă tăcerea regimurilor arabe din regiune cu privire la evenimentele în desfășurare în Iran.

Cei care mizează pe puterea străzii greșesc atunci când își imaginează că, prin demonstrații, vor reuși să pună presiune pe guvern, afirma răspicat în predica sa ayyatolahul Ali Khamenei, avertisment înțeleș de unii analiști ca fiind o *mănușă a provocării*⁷ aruncată celor care vor continua să protesteze împotriva rezultatelor alegerilor din 12 iunie. Totuși, este greu de imaginat⁸ că lucrurile vor merge până acolo încât Mir Hosein Musavi, marele învins al prezidențialelor din 12 iunie, va înfrunta sistemul, după predica lui Khamenei care cere încetarea manifestărilor stradale de protest. A continua aceste proteste înseamnă, de fapt, a înfrunta întreg eșafodajul revoluției islamice, nu numai contestarea victoriei lui Ahmadinejad. După intervenția publică a ayyatolahului Ali Khamenei se conturează mai multe scenarii-răspuns ale ramurii reformiste⁹:

- recunoașterea alegerii lui Ahmadinejad pentru un nou mandat de președinte al Iranului, conformându-se directivelor ghidului suprem, caz în care este foarte probabilă o pierdere a popularității lui Mir Hosein Musavi și a discreditării sale în fața propriilor susținători;
- continuarea protestelor de stradă, ceea ce ar atrage după sine o foarte probabilă intervenție a armatei și, prin urmare, o responsabilitate enormă pe care ar trebui să și-o asume contestatarul Musavi;
- inventarea unor noi forme de protest, cu excepția manifestărilor stradale care-i expun pe participanți unei posibile intervenții în forță a armatei;
- ajungerea la un compromis, cu posibilitatea formării unui guvern de uniune națională în a cărei componență să fie incluse și elementele reformatoare.

⁶ Mona Eltahawi, comentator de origine egipteană al ziarului *The Washington Post*, premiată în 2009 de Comisia Europeană cu premiul *Samir Kassir Prize for Freedom of the Press for opinion writing*

⁷ Cf. Mustafă Al-Labbād, directorul centrului „Orient” pentru Studii Regionale și Strategice din Cairo, specialist în Iran, într-o emisiune televizată pe *Al-Jazīra*, din 28 iunie 2009

⁸ E de părere Mohammed Ali Mohtadi, cercetător la *Institutul de Studii pentru Orientul Mijlociu* din Teheran, într-o emisiune televizată pe *Al-Jazīra*, din 28 iunie 2009

⁹ Cf. Mustafă Al-Labbād, mai sus citat

Se pare că ultimul scenariu, cel al realizării unui compromis între cele două forțe, ambele produse ale revoluției islamice, e pe cale să se întâmple, dacă avem în vedere cele petrecute duminică, 28 iunie, mai exact declarațiile lui Rafsanjani. Ali Akbar Hashemi Rafsanjani¹⁰ face apel duminică¹¹, 28 iunie, la încetarea manifestațiilor și a exprimării protestului în stradă, în timp ce salută decizia ghidului spiritual Ali Khamenei de a prelungi termenul de depunere a contestațiilor care semnalează nereguli în desfășurarea alegerilor. Mai mult, Rafsanjani, susținător al candidatului Mir Hosein Musavi, califică, în prima ieșire publică după alegerile prezidențiale din 12 iunie, protestele de stradă ca fiind o conspirație pusă la cale de elemente bănuite că doresc distrugerea încrederii oamenilor în sistemul de putere iranian. Declarațiile lui Rafsanjani par să fie un răspuns la apelul liderului suprem, ayyatolahul Ali Khamenei, care a făcut apel la uniune națională și consens între responsabilii iranieni, la strângerea rândurilor, *pentru-i împiedica pe cei invidioși să intervină în politica internă a Iranului*¹².

Pe teren, autoritățile iau măsuri de prevenire a manifestațiilor: la primele ore ale dimineții de luni, 29 iunie, poliția a închis străzile care duc la moscheea din centrul Teheranului pentru a bloca accesul manifestațiilor, în urma ciocnirilor din ziua precedentă, când mai multe mii de susținători ai lui Musavi s-au adunat pentru a comemora moartea fostului președinte al Consiliului Judecătorilor¹³, o adunare aparent fără legătură cu protestele de până acum. În același timp, organizațiile pentru apărarea drepturilor omului vorbesc despre aproximativ două mii de arestați dintre susținătorii lui Mir Hosein Musavi, situație la care s-a adăugat, duminică, 28 iunie, acțiunea împotriva angajaților iranieni ai ambasadei Marii Britanii la Teheran, arestați în urma acuzațiilor de complicitate cu Londra și intervenție în politica internă iraniană.

Cred că perioada de proteste va lua sfârșit la Teheran, e de părere și Ghassan Salamé¹⁴, fost ministru al culturii în Liban, unul dintre cei mai reputați specialiști în problemele Orientului musulman. Acest lucru nu înseamnă că *focul nu mocnește sub cenușă*¹⁵ și că nu se va produce o reevaluare a rolului ghidului suprem și al instituțiilor

¹⁰ Fost președinte al Iranului în perioada 1989-1997 a candidat și la alegerile din 2005, însă a pierdut în fața lui Ahmadinejad în turul doi; în momentul de față este șef al *Consiliului Experților*, organism însărcinat cu alegerea liderului suprem (*ayyatolah*) al Iranului.

¹¹ Declarații consemnate de *Al-Jazīra.net*, în ediția din 29 iunie 2009

¹² Ali Khamenei, preluat de *al-Hayat*, în ediția electronică a cotidianului din 28 iunie 2009

¹³ Pe 28 iunie 1981

¹⁴ Într-o analiză pentru cotidianul de limbă arabă *al-Hayat*, din 28 iunie 2009

¹⁵ ibidem

revoluției. Salamé explică actuala criză din Iran prin ruperea echilibrului de putere, extrem de fragil, între cele două tabere ale ideologilor revoluției, reprezentate de Khamenei, pe de-o parte, și Rafsanjani, pe de alta. Susținerea lui Mir Hosein Musavi de către grupul format în jurul lui Rafsanjani trebuie înțeleasă în această cheie, a încercărilor repetate de a echilibra balanța de putere semnificativ înclinată către tabăra ayyatolahului Ali Khamenei. Intervenția acestuia din urmă restrânge foarte mult cadrul pluri-partit în care se desfășura viața politică iraniană și este de așteptat o exacerbare a rolului aparatului de securitate și a metodelor punitive, crede specialistul libanez.

Întrebarea dacă sistemul iranian dă semne de slăbiciune obține un răspuns negativ categoric din partea lui Salamé, care-și motivează opțiunea prin lipsa unei alternative la acest sistem, în primul rând pentru că provocarea a venit din partea lui Musavi, iar el nu este altceva decât un produs al revoluției, situație similară cu cea a lui Rafsanjani, partener al lui Khamenei în ultimii douăzeci de ani. Suntem, așadar, în fața unei încercări a polului de putere și influență reprezentat de Hashemi Rafsanjani de a reocupa un teritoriu pierdut în fața lui Khamenei. Resemnarea de ultim moment a lui Rafsanjani nu este decât un eșec de etapă, întrucât nimeni nu poate crede că el ar fi renunțat la luptă. Dacă nu va mai fi Musavi, va fi altcineva care se va bucura de sprijinul lui Rafsanjani la următoarea confruntarea cu tabăra lui Khamenei. Aceasta pare să fie explicația spre care merg cele mai multe comentarii. Dacă evenimentele din Iran își vor găsi rezolvarea punctual în următoarele zile, criza profundă care afectează sistemul în întregime poate fi de lungă durată și cu implicații profunde la nivel social și politic.

29 iunie 2009